

SOCIÁLNÍ PRÁVO ČESKÉ REPUBLIKY

2., přepracované vydání

IGOR TOMEŠ a kolektiv

 Wolters Kluwer

Podnětem k vytvoření publikace se stala diskuse odborníků z pěti vysokoškolských pracovišť – v Praze, Brně, Českých Budějovicích a Hradci Králové – na téma sblížování pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, se souvislostmi na zdravotní a školské právo. Tím vzniká nový obor veřejného práva, jehož obsahem je povinná sociální solidarita organizovaná státem s občany, kteří uplatňují svá nezadatelná sociální práva vůči státu a společnosti.

Autoři popisují sociální a právní instituce, které tvoří obsah tohoto nově vznikajícího oboru veřejného práva. Svým systémovým uspořádáním vycházejí z Beveridgova pojetí nezadatelných sociálních práv občanů na zdraví, vzdělání, výdělečnou činnost a sociální pomoc a tomu odpovídajících povinností sociálního státu evropského typu. Sociální právo tak upravuje sociální souvislosti práva na zdraví, vzdělání, výdělečnou činnost v důstojných podmínkách, na sociální podporu a pomoc a na řešení sociální zaostalosti některých částí obyvatelstva. Jedná se o nové pojetí, které nebylo tímto způsobem dosud zpracováno.

Kniha by měla sloužit jako pomůcka při výuce sociálního práva na vysokých, ale i na středních odborných školách vzdělávajících odborníky v oborech sociální ochrany a zejména při vzdělávání sociálních pracovníků.

ISBN 978-80-7478-941-0

9 788074 789410

Kniha je dostupná také
v systému ASPI
a v elektronické podobě

Vzor citace: TOMEŠ, I. a kol. *Sociální právo České republiky*. 2., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. 340 s.

Jednotlivé části publikace zpracovali:

úvod	(Igor Tomeš)
hlava 1	Pojetí sociálního práva, jeho předmět, systém a nástroje (Igor Tomeš)
hlava 2	Právo na vzdělání (Adéla Mojžíšová, Igor Tomeš)
hlava 3	Sociální sovislosti práva na zdraví a zdravotní péči (Adéla Mojžíšová)
hlava 4	Právo na krátkodobé zabezpečení v době nemoci (Kristina Koldinská)
hlava 5	Právní úprava zaměstnanosti (Milan Galvas)
hlava 6	Sociální rozměr podmínek práce (Milan Galvas)
hlava 7	Právo občanů na rodinu a ohrožených dětí na ochranu (Miroslav Mitlöhner, Adéla Mojžíšová, Igor Tomeš)
hlava 8	Práva seniorů (Igor Tomeš)
hlava 9	Dlouhodobé dávky sociálního zabezpečení (Kristina Koldinská)
hlava 10	Péče o dlouhodobě zdravotně postižené a umírající (Miroslav Mitlöhner, Igor Tomeš)
hlava 11	Podpora a pomoc chudým (Igor Tomeš, Petr Víšek)
hlava 12	Podpora a pomoc „zanedbaným“ osobám (Igor Tomeš)
hlava 13	Menšiny, etnika a cizinci u nás (Igor Tomeš, Petr Víšek)
hlava 14	Sociální služby (Igor Tomeš)
závěr	(Igor Tomeš)

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA

právnícké fakulty MU

Pc-2159 / 164 846

Právní stav publikace je ke dni 1. 1. 2016.

© prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc., doc. JUDr. Milan Galvas, CSc.,
doc. JUDr. Kristina Koldinská, Ph.D., JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.,
doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D., Ing. Petr Víšek, 2015

ISBN 978-80-7478-941-0 (brož.)
978-80-7478-942-7 (e-pub)

Obsah

O autorech	11
Používané zkratky	15
Úvodem k prvnímu vydání	17
Úvodem k druhému vydání	21

HLAVA PRVNÍ Pojetí sociálního práva, jeho předmět, systém a nástroje	23
§ 1 Pojem a předmět sociálního práva	23
§ 2 Vývoj, který vedl ke vzniku sociálního práva	25
§ 3 Pojetí sociálního práva	30
§ 4 Základní mezinárodní východiska soudobého sociálního práva ČR	32
§ 5 Systém sociálního práva ČR	38
§ 6 Prameny sociálního práva	41
§ 7 Základní principy sociálního práva	43
A. Princip rovnosti a zákaz diskriminace	43
B. Důstojnost	45
C. Svobody a práva	46
D. Solidarita	47
E. Participace	48
§ 8 Nástroje realizace sociálního práva	48

HLAVA DRUHÁ Právo na vzdělání	50
§ 1 Dostupnost základního vzdělání	52
A. Sociální podpora vzdělávacím procesům	52
B. Dostupnost základního a středního vzdělání	54
C. Finanční dostupnost	55
D. Hygiena ve společném prostředí pro děti a mládež	58
§ 2 Podpora studentů se zdravotním postižením	59
§ 3 Sociální pracovník ve školách a dalších školských zařízeních	62

HLAVA TŘETÍ Sociální souvislosti práva na zdraví a zdravotní péči	66
§ 1 Dostupnost zdravotní péče	67
§ 2 Ochrana práv pacienta	74
§ 3 Financování zdravotní péče	80
§ 4 Sociální práce u poskytovatelů zdravotní péče	84
§ 5 Sociální prostředí klienta zdravotní péče	91
HLAVA ČTVRTÁ Právo na krátkodobé zabezpečení v době nemoci	94
§ 1 Nemoc jako nedostatek příjmu	94
§ 2 Pracovněprávní ochrana při pracovní neschopnosti	96
§ 3 Nemocenské pojištění – krátkodobé dávky v nemoci	97
§ 4 Podpůrní doba	99
§ 5 Zabezpečení při pracovním úrazu	100
§ 6 Podpora při ošetřování člena rodiny	101
HLAVA PÁTÁ Právní úprava zaměstnanosti	103
§ 1 Právo na práci	104
§ 2 Politika zaměstnanosti	108
A. Osoby dlouhodobě nezaměstnané	112
B. Osoby se zdravotním postižením	114
C. Zprostředkování zaměstnání	116
D. Podpora v nezaměstnanosti	119
§ 3 Ochrana zaměstnance při skončení pracovního poměru	120
A. Hromadné propouštění	121
HLAVA ŠESTÁ Sociální rozměr podmínek práce	124
§ 1 Bezpečnost a ochrana zdraví při práci	125
A. Bezpečnost práce	125
§ 2 Pracovní doba a doba odpočinku	129
A. Základní výměra pracovní doby	132
B. Doby odpočinku	133
C. Práce přesčas	133
D. Rozvržení pracovní doby	134
E. Práce v noci	134
F. Pracovní pohotovost	135
G. Přestávka na jídlo a oddech	136

H. Nepřetržitý odpočinek mezi směnami	137
CH. Nepřetržitý odpočinek v týdnu	137
§ 3 Dny pracovního klidu	138
§ 4 Dovolená	140
§ 5 Zákaz diskriminace, rovné podmínky	145
§ 6 Sociální aspekty odměňování práce	146
A. Smluvní princip v odměňování	146
B. Minimální mzda	147
C. Zaručená mzda	148
D. Zákonné příplatky	149
E. Splatnost a výplata mzdy a platu	149
F. Způsob a bližší podmínky výplaty mzdy	149
G. Srážky z příjmu z pracovněprávních vztahů	150
H. Platební neschopnost zaměstnavatele	150
§ 7 Kolektivní obrana	152
A. Rada zaměstnanců	155
§ 8 Ochrana v nadnárodních organizacích	155

HLAVA SEDMÁ Právo občanů na rodinu a ohrožených dětí na ochranu	156
§ 1 Státní sociální podpora	158
§ 2 Ochrana a podpora těhotenství a mateřství	161
§ 3 Ochrana a pomoc zanedbávaným dětem	163
§ 4 Sociálně-právní ochrana dětí	167
§ 5 Trestněprávní ochrana dětí	170

HLAVA OSMÁ Práva seniorů	180
§ 1 Geneze společenské ochrany seniorů	180
§ 2 Co je stáří a stárnutí	182
§ 3 Cíle politiky zaměřené na seniory	184
§ 4 Právní rámec	186
§ 5 Organizace a realizace	188
§ 6 Vybrané systémové otázky	188

HLAVA DEVÁTÁ Dlouhodobé dávky sociálního zabezpečení	195
§ 1 Náhrada či příspěvek k příjmu osobám se zdravotním postižením	196
§ 2 Zabezpečení příjmů seniorům	199

A. Základní důchodové pojištění	199
B. Doplňkové penzijní spoření	203
§ 3 Ztráta živitele jako úbytek pravidelných příjmů	204
A. Pracovníprávní ochrana	204
B. Pozůstalostní důchody	205
C. Doplňkové penzijní spoření	207

HLAVA DESÁTÁ Péče o dlouhodobě zdravotně postižené a umírající 208

§ 1 Péče o dlouhodobě fyzicky postižené	211
§ 2 Péče o dlouhodobě duševně (mentálně) postižené	216
§ 3 Péče o osoby v terminální fázi života	223

HLAVA JEDENÁCTÁ Podpora a pomoc chudým 232

§ 1 Životní a existenční minimum a pomoc v hmotné nouzi	234
§ 2 Podpora a pomoc dlouhodobě nezaměstnaným	236
§ 3 Bezdomovectví	240
§ 4 Sociální bydlení a sociální byty	246
A. Aktuální situace	251
B. Sociální bydlení	252

HLAVA DVANÁCTÁ Podpora a pomoc „zanedbaným“ osobám 254

§ 1 Závislost na drogách a boj proti distribuci a užívání drog	255
§ 2 Závislost na alkoholu a úsilí proti alkoholismu	260
§ 3 Závislost na tabáku a boj proti kouření	263
§ 4 Patologické hráčství a úsilí jej omezit	263
§ 5 Prostituce	266
§ 6 Péče o vězně před propuštěním na svobodu a po propuštění	270

HLAVA TŘINÁCTÁ Menšiny, etnika a cizinci u nás 277

§ 1 Národnostní menšiny	278
§ 2 Romové	283
§ 3 Sociální souvislosti migrace	300
§ 4 Sociální souvislosti azylu	307

HLAVA ČTRNÁCTÁ Sociální služby	312
§ 1 Systém sociálních služeb	313
§ 2 Financování	318
§ 3 Sociální pracovník	323

Závěr	325
Použitá literatura	327
Rejstřík	334

občanů. Proto v systému nebude pojednáno o pracovní smlouvě, která svou systémovou povahou patří do soukromého práva a podle našeho přesvědčení by měla být upravena v občanském zákoníku. Naopak samostatná právní úprava služebních poměrů státních a veřejných zaměstnanců do sociální ochrany patří, protože je nesporně součástí správního, tedy veřejného práva a na zaměstnance soukromoprávních subjektů se nevztahuje.

Sociální politika a sociální práce se jako obor vyučuje na více než 15 vysokých a vyšších odborných školách a jen ve veřejné správě se tímto oborem žíví přes 20 tisíc pracovníků praxe. Výběr institucí a otázek bude podřízen tomu, co by měl sociální pracovník vědět o institucích sociálního práva, s odkazem na relevantní zákony. Jde o pokus zdůvodnit existenci sociálního práva a vypracovat srozumitelný text pro cílovou skupinu, kterou tvoří neprávnické v sociální správě. Při systematice se vychází ze sociálních událostí, které veřejná sociální ochrana zabezpečuje.

Děkuji všem, kteří spolupracovali na přípravě publikace:

- (i) všem zúčastněným autorům z Univerzity Karlovy v Praze, Masarykovy univerzity v Brně, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Univerzity Hradec Králové a MPSV,
- (ii) odborné redaktorce LINDE Praha paní Tereze Píchalové,
- (iii) recenzentům JUDr. Jiřímu Biskupovi, vrchnímu řediteli MPSV, a doc. JUDr. Kristině Koldinské, Ph.D., za jejich přínosné podněty.

Za autory

prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc.

Úvodem k druhému vydání

První vydání této monografie vyšlo v roce 2014 a vydalo ji v Praze rakouské nakladatelství LINDE. Rakouský majitel se však ještě v témže roce rozhodl ukončit své aktivity v ČR, zrušil všechny nakladatelské smlouvy a stáhl své publikace z trhu.

Autorský kolektiv reagoval na zájem studentů a obrátil se na německého nakladatele Wolters Kluwer s žádostí o vydání druhé, přepracované verze této monografie. Nakladatel žádosti vyhověl a uzavřel s autory nakladatelskou smlouvu.

Z autorského kolektivu z pracovních důvodů odešel JUDr. Jiří Veselý, Ph.D., autor původní hlavy 7. Jeho úvazek převzala doc. JUDr. Kristina Koldinská, Ph.D., z Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Monografie se doplnila a podle potřeby přepracovala a v této nové podobě se nabízí čtenářům.

Autorský kolektiv děkuje nakladateli Wolters Kluwer za vstřícnost a jeho redaktorům za jejich zájem i spolupráci na konečném textu díla. Zejména děkuje redaktorce Šarce Marčanové za péči, s jakou text upravila.

Za autorský kolektiv

prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc.